

Šiame numeryje:

Užčiauptos lūpos.
Dėl tautybių sankirčio Vilniaus universitete: į skirtingą Vinco Trumpos požiūrį atsiliepiant.
Jurgiui Savickiui būtų 90 metų.
Mūsų kalba: Apie du žodžius ir vieną pavardę.
„Bėgome nuo teroro“ knygos recenzija.
Iš Lietuvos pagrindžio poezijos.
Šių metų Poezijos dienos Chicagoje.
Lietuviai tarptautinėje mokslo konferencijoje.
Baltimorės lietuvių bažnyčia ir Bavarijos karalius.

Kertinė Parasė

Užčiauptos lūpos

Pranašas Izaijas nevengia savo raštuose pateikti asmeninių išgyvenimų apie tai, kaip jis pasidarė Dievo pranašu. Jis sako: „Vargas man. Aš esu žuvis. Nes aš, žmogus su nešvariomis lūpomis, gyvenęs tarp žmonių, kurių lūpos suteptos, savo akimis regėjau Karalių, galybių Dievą“.

Mintis, kurią jis čia nori išreikšti, yra ta, kad tiek jis pats, tiek ta visuomenė, kurioje jis gyvena, savo lūpomis yra prikabinę apie Dievą tokių dalykų, kurie tas lūpas yra sutęsę.

Ranką ant širdies padėję ir mes turime prisipažinti, kad savo lūpomis, kitaip sakant, savo žodžiais mes taipgi negalime sakyti, kad būtume švarūs. Dažnai nekrepiname daug dėmesio į tai, ką kalbame apie Dievą, manydami, jog mūsų žodis yra mažos vertės dalykas.

Cia iševijoje, tiesa, sąmoningai nieko blogo apie Dievą nepasakome, tačiau kai paskaitai Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kroniką, pamatai, kaip visa mūsų tauta prievartinio būdu yra pasidarę „nešvarių lūpų“. Bedievišką sistemą yra taip plačiai suorganizavusi prievarta, kad pasaulietis žmogus, turįs bet kokios visuomeninės reikšmės, gali tik blogai kalbėti apie Dievą. Suna nesijaudinti, skaitant Švietimo ministerijos ir Mokytojų organizacijos taisykles, kaip mokytojai, nori ar ne, privalo skelbti bedievybę. Jų lūpos yra sutęptos prievartinio būdu. Ta prievarta yra tokia visuotinė, kad aš net negalėčiau kaltinti vieno ar kito žmogaus, kuris nediršo šiai prievartai pasipriešinti. Tačiau objektyvinis sprendimas pasilieka gaubioje: Lietuvių tautos žymi dalis šiandien yra Dievo atžvilgiu su sutęstomis lūpomis. Ta proga mums, laisvėje gyvenantiems lietuviams, ir iškyla pranašo Izaijo klausimas apie nešvarias lūpas.

Izaijo klausimas mums įgauna keleriopas formas. Ar mūsų lūpos nebuvo sutęptos krikščionišką tikėjimą pažeidžiančių žodžių? Ar mūsų lūpos nebuvo sutęptos, kai reikėjo pasisakyti už teisingą žmogaus ir Dievo sampratą? Ar mūsų lūpos nebuvo sutęptos, kai buvo sugrupuoti, bent savo žodžiais, išreikšti solidarumą su tikėjimo persekiojimą kenčiančiais Lietuvos žmonėmis? Mes dažniau savo lūpas atveiriame, kai yra proga pasisakyti už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę, tačiau į tikėjimo gynybą mes paprastai žiūrime kaip į profesinį kunigų reikalą ir savęs į tuos pokalbius neįjungiamo. Panašioje būklėje buvo ir pranašas Izaijas. Jis kažkaip, stebuklingai ar ne, pajuto ne tik savo, bet ir visos savo tautiečių visuomenės atsakomybę atstovauti savo tikėjimui. Formalumų buvo negana. Tai buvo tokie laikai, kad tautai betarpiškai grėsė babiloniška okupacija, nešdama su savim nepriimtinas pažiūras į Dievą ir į žmogų.

Mes gyvename panašiai išsukantioje situacijoje. Klausimas, kas yra žmogus ir kas yra Dievas, yra išsėjęs iš bažnyčių ir pasidavęs net politinių kovų objektu. Pareiga krikščioniui kalbėti apie Dievą plaukia iš pačios mūsų tikėjimo gėlmės. Dievas liudijimą apie save yra padėjęs ne kur kitur, bet laisvai tikinčio žmogaus lūpose. Ir kiek tikintysis šioje srityje pasireiškia, tuo Dievas ir tenkinasi. Jokio kito savęs reprezentavimo Dievas nedaro. Jis nesisiima žmonių visuomenei prisistatyti kokių stebuklingų, ar mechaninių, ar kosminiu savęs reprezentavimo būdu. Taigi arba mes kiekvienas esame savo gyvenamoje tikrovėje Dievo reprezentantai, arba iš viso mūsų aplinkoje jis tokio reprezentanto neturi.

V. Bgd.

DĖL TAUTYBIŲ SANKIRČIO VILNIAUS UNIVERSITETE

Į skirtingą Vinco Trumpos požiūrį atsiliepiant

STASYS YLA

Neseniai „Akiračiuose“ (1980, Nr. 3) teikėsi prabilti Vincas Trumpa dėl „Jubiliejų ir jų vilkduobių“. Pasisako prieš asmeninius jubiliejus ir istorinius. Tai vadina „savotiška jubiliejų manija“, apsedusia mus čia, iševijoje, ir Lietuvoje. Kodėl? Ogi kad „jubiliejaus karštiligės pagautas kiekvienas manosi galįs ką nors pasakyti jubilio adresu. Ir prisako visokių niekų“.

Tai įžanga į Vilniaus universiteto 400 metų jubiliejų, kurį, šalia kitų, minėjo pamaui LKM Akademinė savo studijų dienoje. Jų metu buvo paskaita apie tautybių sankirtį 1803 - 1832 metais minėtame universitete, vėliau atspausdinta „Aidų“ žurnale (1979, Nr. 9 ir 10). Straipsnio taikiny ir yra ši paskaita bei jos autorius. Nedalyvavęs studijų dienoje, V. Trumpa sako nežinąs, „kaip tą paskaitą sutiko katalikų akademikai“. Jo žiniai galima tiek pasakyti: tuoj po paskaitos paprašė teksto K. Bradūnas „Draugo“ kultūriniam priedui ir dr. J. Jakštas — „Tautos praeities“ žurnalui. Dr. T. Remekis pasidarė zeroksinę paskaitos nuotrauką, norėdamas apsispresti, ar ji tikrai „Lituanus“ žurnalui. Vėliau paprašė laišku prisijusti paskaitos vertimą anglų kalba. Dr. J. Girmius iš anksto buvo užsėjęs šią paskaitą „Aidams“, dėl to tenai ir buvo atspausdinta.

Šie žinomi vardai, manau, atsako bent iš dalies į V. Trumpos klausimą, kaip ši paskaita buvo sutikta akademiku. Kaipgi atsiliepia pats V. Trumpa, paskaites ją „Aiduose“? Sakyčiau, aštriai ir neigiamai, vartodamas tokius epitetus, kaip „nušnekojo ir nusirašė“. Kodėl? „...Paskaita apie tautybių sankirtį Vilniaus universitete

XIX a. pradžioje pademonstruoja beveik visiška jo (Ylos) nesiskaitymą su istoriniais faktais ir pateikia *totališkai iškreiptą* (m.p. Y) ano meto Vilniaus ir Lietuvos vaizdą“.

Koks gi to meto ir anų įvykių vaizdas paties V. Trumpos akimis? „Jau nuo XVII a. lenkų kalba pasidarė valstybinė kalba Lietuvoje“. Vilniaus aukštoji mokykla „nuolat lenkėjo ir tapo tikra lenkiškumo tvirtovė 1803 - 1832 metais“. Lotyniškoji mokslo kalba buvusi „nugalėta“ lenkiškios „jau nuo 1797 m.“ Taigi, kalbiniu-tautiniu požiūriu Lietuva, jo akimis, jau buvo sulenkinta. Tuo tarpu lietuvių tautinė samprata „ėmė žiastis tik XIX a. bėgyje ir to amžiaus pabaigoje“, vadinasi, kai Vilniaus universitetas jau buvo uždarytas, „Lietuvių kalba tiko tik bromoms ing wicznasit“ rašyti“. O dėl rusų, kurie Vilniaus universitetą reformavo, išėitų, kad jie nerodė jokio intereso savo tautybinei politikai, nei lenkybės įsigalėjimui. Jų (rusų) savo straipsnyje V. Trumpa visai net neužsimena. Ar reikia tad geresnio „įrodymo“, kad tautybių sankirtį išsigalvojo pats Yla, nesiskaitydamas su faktais ir iškreipdamas Vilniaus bei Lietuvos vaizdą.

Stabtelkim ties V. Trumpos metodu. Jis kalba bendrybėmis iš unijinės valstybės pozicijų ir nesiteikia net prileisti, kad konkrečioj Vilniaus aplinkoj ir apibrėžtame laike galėjo būti ir buvo

Šių dienų Vilniaus universiteto studentai, liaudies dainų ir tautinių šokių mylėtojai, prie universiteto senosios observatorijos.

kitaip. V. Trumpos istorinį metodą pavadinčiau vienpusišku — nesimulkingi, neiti ir detales, neliešti asmenų, nesidomėti skirtingu kryptim, aiškinti faktus. Reikia įsikvoti įvykių priežastingumo, tenkintis ir ribotis tik atbaigtais bendriniais faktais, daugeliui žinomais iš vadovėlių. Tokiam metodu, berods, nereikia būti istoriku specialistu. O V. Trumpai, kuris save laiko specialistu, toks elgesys yra neatleistinas. Juk istorikui „neužtenka vien patikrinti, registruoti, aiškinti faktus. Reikia įsikvoti įvykių priežastingumo, o jį geriausia nustatyti, apribojus savo žvilgsnį mažame plote. Tada matyti, kaip *skirtingose sąlygose kitaip veikia* (m. pbr. — Y.) valstybė, Bažnyčia, luoma“ (iš A. Alekno paskaitos „Lietuvos istorijos tikslai“, atspausd. Atheneum II, 1931, 67 - 77).

Metodas, vartojamas V. Trumpos, suklupdo ne tiek oponentą, kiek jį patį. Tai kas, kad lenkų kalba XVII a. pakeitė buvusią valstybinę cerkvinę slavų kalbą. Ar lietuvių tauta dėl to jau suslavėjo? Suslavėjo tik aukštoji klasė ir tai ne visa, ir tik kalbiškai, kultūriškai, ne valstybiškai. Lietuviškumo apraiškų švietime, kultūroje, raštijoje nuo XVI a. ligi XIX a. imtinai prirankiojo pastaruoju laiku gana apščiui Jurgis Lebedys savo studijomis. Kiek jų buvo radęs prieš tai Vc. Biržiška, K. Jablonskis ir kiti. Literatūrinis sąjūdis nuo M. Daukšos ligi K. Sirvydo, Jankavičiaus, Šrubausko, Slavočinskio taip išlėle lietuvių kalbą, kad ir dabar negalim atstebėti ir atsidžiaugti. Šį įsibėgėjimą, tiesa, sustabdė karai ir didysis maras, bet nuo XVIII a. vidurio vėl grįžta pamažu dėmesys savai raštijai ir iškyla Zemaičių sąjūdžiui XIX a. pradžioje. Kodėl V.

Trumpai tautinis lietuvių sąjūdis „ėmė žiastis tik XIX a. bėgyje ir to amžiaus pabaigoje“? Kodėl visu dvidešimtmečiu jis ankstina lenkų kalbos išsigalėjimą vietoj lotynų Lietuvos mokyklose, būtent 1797, kai tai tinka tik Lenkijai? Kodėl ne žodžiu neprisimena atnomaus iš vadovėlių. Tokiam metodu, berods, nereikia būti istoriku specialistu. O V. Trumpai, kuris save laiko specialistu, toks elgesys yra neatleistinas. Juk istorikui „neužtenka vien patikrinti, registruoti, aiškinti faktus. Reikia įsikvoti įvykių priežastingumo, o jį geriausia nustatyti, apribojus savo žvilgsnį mažame plote. Tada matyti, kaip *skirtingose sąlygose kitaip veikia* (m. pbr. — Y.) valstybė, Bažnyčia, luoma“ (iš A. Alekno paskaitos „Lietuvos istorijos tikslai“, atspausd. Atheneum II, 1931, 67 - 77).

Bendrinis V. Trumpos metodas dar labiau išryškėja, kalbant apie lenkų gegužės 3 d. konstituciją. Jis paneigia mano teiginį, kad ši konstitucija, kuri sunaikino Lietuvos savitumą, susilaukė rimtos opozicijos ir kad jos neparibojus savo žvilgsnį mažame plote. Tada matyti, kaip *skirtingose sąlygose kitaip veikia* (m. pbr. — Y.) valstybė, Bažnyčia, luoma“ (iš A. Alekno paskaitos „Lietuvos istorijos tikslai“, atspausd. Atheneum II, 1931, 67 - 77).

Kaip žinoma, ši konstitucija, nebuvo svarstoma pagal įprastą procedūrą. Ji tik perskaityta seime, užreikta suvartyt miestiečių valstybinę cerkvinę slavų kalbą. „priimam“, po to vartyta atstovai ir bažnyčia jai prisiekti ir pasirašyti. Vysk. Kosakauskis prisiekė, bet apsigalvojęs *nepasirašė*. Neprisiekė ir nepasirašė Lietuvos kancleris Al. M. Sapiega, etmonas Myk. Oginskis ir kiti Lietuvos didikai-senatoriai, išskyrus žemesniuosius bajorus. Mano oponentas galėtų tikslėsnį žinių rasti pas A. Šapoką „Gegužės 3 d. konstitucija ir Lietuva“ (Praeitis I, 1941). O dėl seimelių argi V. Trumpa nežino, kad jie buvo verčiami prisiekti grasinimais ir teroru. Nežiūrint to, Zemaičių bajorai, sukviesti į bažnyčią Raseičiuose, demonstratyviai iš jos išėjo neprisiekę (plg. A. Šapoka, ten pat, 206). Tos priesaikos norėjo tik keletas šeimų, visi kiti žemaičių bajorai su jų seniū-

nu Gedgaudu buvo priešingi. V. Trumpa pasijuokia iš Ylos, kad jis „bando nukelti tariamus lietuvių - lenkų tautinius skirtumus į Vilniaus vyskupo Ignato Masalskio (Massalski) ir Livonijos vyskupo Juozapo Kosakauskio laikus, laikydamas juos lietuviškios opozicijos vadais ir lenkiškojo nacionalizmo aukomis ar net kankiniais“. Visų pirma be reikalo savo terminą „tautinius skirtumus“ V. Trumpa priskiria man. Ašai vartojtu žodį „patriotizmas“ lenkų prasme. (Sovietai nūnai vartoja „patriotizmą“ taip pat sava prasme). Lenkų to meto „patriotizmas“ gal daugiau reiškę Lietuvos ir Ukrainos sulydinimą su savo kraštu, jų „suivškinimą“, kalbinę ir kultūrinę dominaciją. Žodis „tautinis“ anų laikų vartosenoje nėra visai tapatiškas, kaip šiandien, dėl to ašai jo vengiau, nors lenkų - lietuvių skirtumai mūsų ilgoj istorijoj nebuvo grynai valstybiniai ar juridiniai ir juos tam tikra prasme galima būtų lenkti ir į etninį skirtumų pusę. Dėl šio neišsiaiškinto klausimo, mes dažnai nesuskalbame savo tarpe. Tačiau pats lenkų - lietuvių „skirtumas“ ne sykį iškilęs ankščiau, minėtos lenkų konstitucijos įvedimo metu ypačiai pasireiškė, nes tai palietė gvybinį Lietuvos egzistencijos reikalą. Jeigu V. Trumpa galvoja, kad „gegužės 3 d. konstitucija buvo ne tik lenkų, bet ir didelės daugumos Lietuvos vadovaujantį sluoksnio evangelija“, tai jis labai apsirinka ir klaidina mūsų visuomenę. Jo pateiktas pavyzdys, kad pauguly Mykolu-Kas Plateris užrašė ant lentos „Te-gvyvoja konstitucija“, nėra joks įrodymas. Tokie pavyzdžiai tik banalina istorikų. Jis neskiria dalies (mažos dalies bajorų) nuo daugumos, kuri konstitucijai iš pat pradžių nepritarė. Nepritarė ir pačių lenkų vadovaujantys sluoksniai, dėl to Jakobinams reikėjo miestiečių pagalbos ir slapto, teroru pagrįstos, grasinimais paremtos opozicijos ir kad jos neparibojus savo žvilgsnį mažame plote. Tada matyti, kaip *skirtingose sąlygose kitaip veikia* (m. pbr. — Y.) valstybė, Bažnyčia, luoma“ (iš A. Alekno paskaitos „Lietuvos istorijos tikslai“, atspausd. Atheneum II, 1931, 67 - 77).

Buvau citavęs lenkų istoriką Iwaszkewiczų, kuris vyekupu Masalskio ir Kosakauskio įtakas randa gyvas prancūzietėje (1812), kada lietuvių dvasiškia bė užmoju. Kokia gi tų lenkų nušūdytu Lietuvos vyskupų įtaka buvo anuo metu dėl konstitucijos? Štai A. Tyzenhauzo, tuometinio Vilniaus miesto prezidento raštas karaliui Poniatovskui: „Cionykštės visuomenė jau įsitikino, kad (Lietuvos, Y.) dvasiškia, sekdama savo vyresnybę, yra priešinga konstitucijai. Net kunigaipatriai nedrįsta apšviesti liaudies. Jau ne vienas jų yra gavęs iš vyresniųjų pastabą, kad kunigū pareiga skelbti evangeliją, ne konstituciją“ (T. Korzan, Wewnetrzne Dzieje Polski I, Krakow 1897, 467).

V. Trumpa bando paneigti, kad tie vyskupai — Masalskis ir Kosakauskis — buvo lietuvių (Nukelta į 2 psl.)

D. Tarabildienė

Zydriolį Paukštė (1978, ofortas) Nuotrauka A. Grigalio

Dėl tautybių sankirčio Vilniaus universitete

(Atkelta iš 1 psl.)

opozicijos vadai. Kodėl? Nepateikia jokių įrodymų faktų, tik kerta vyskupą Masalskį lenkuose žinomu, jų istoriografijoje įprastu sprendimu: „Buvo žinomas žemės moralės žmogus, savanaudis ir gobšus intrigantas, visuomenės turtų plėšikas, rusų patsidavėlis, kuris už savo tuos darbus Kosčiūškos sukilimo metu sulaukė mirties kartuvėse“. Tokią nuomonę, sako, išrašė iš A. Šapokos, kurio, girdi, „niekas neįtaria kočia nors antikatalikiška tendencija“. Bet ar tai Šapokos autentiška nuomonė? Juk jo straipsnis „Atsakingi Lietuvos politikos vadai reformų seimo metu“ (Senovė II, Kaunas, 1936) daugiau referuoja (citatomis iš įvairių ano meto atsiminimų bei raštų) apie buvusius tada politikos vadus. (Gaila, to „Senovės“ tomo šiuo metu neturiu po ranka, nors jį naudoju Romoje, ruošdamas „Siluvą Zemaičių istorijoje“).

Abėjoju V. Trumpos tikslumu, nes jįsai ir man priskiria tai, ką ašai tikrai cituoju iš kitų. A. Šapoka pakankamai buvo kritiškas, kad šitaip redaguotų savo nuomonę. Jis gi žinojo, kad Kosčiūška teisė ir nubaudė šitų vyskupų žudikus, dėl to įtaigoti, lyg pats Kosčiūška būtų pritaręs ar išdavikus, mūsų vyskupas, per daug jau būtų nešapokiška. Rašydamas apie konstituciją, Šapoka žinojo lenkų priekaištus Varšuvos seime vysk. Masalskiui dėl tariamų visuomenės turtų eikvojimo ir gobšumo (senitinių valdymo). Betgi jis pats mini, kad šiuos priekaištus Lietuvos atstovai atmetė, vyskupą gynė arba teisingo. Šapoka išskėlė vysk. Masalskį, kaip pirmą, kuris bandė atpaiduoti Lietuvos Bažnyčią nuo Lenkijos (Vilniaus vyskupijai gauti savitos metropolijos teises). Šiam planui vyskupas parengė beveik visus Lietuvos atstovus ir pristatė Varšuvos seimui. Tuo savo planu jis pirmiausia suerzino lenkus taip, kad šie neleido lietuviams toliau kalbėti. Tada lietuviai neleido lenkams svarstyti kitų klausimų. Lenkai tada išskėlė planą panaikinti Lietuvai savitas, nepriklausomas pozicijas — kancelerio, etmono ir iždininko. Tada vysk. Masalskis bažnytinį klausimą „atitraukė“ ir gynė valstybines pozicijas. Argi Šapoka galėjo vysk. Masalskį pavadinati „rusų patsidavėliu“ (ir kodėl tik rusų, o ne ir prūsų), nes jis kreipėsi pas vienus ir kitus, bandydamas apginti Lietuvos reikalus nuo lenkų — jakobinų užmačių. Ar nevažiavo pas rusų carę Kotryną lenkų valstybės atstovai — vyr. etmonas Branicis, Rzewuskis ir Sz. Potockis? Kodėl jis nevedinami „rusų patsidavėliais“ ir nebuvo nužudyti? Labiausiai stebina V. Trumpos neapdairumas lenkų istorijos interpretacijoms. Vysk. Masalskis yra turbūt antroji mūsų krašto asmenybė labiausiai lenkų suniekinata, kaip ir kalvinistas Jonušas Radvilas, kuris 1655 metais pasirašė Kėdainiuose sąjungą su švedais, atsimesdamas nuo unijos su lenkais. Radvilo mes nelaikom valstybės išdaviku ar švedų patsidavėliu, o vysk. Masalskį dar vis plakam lenkišku liežuviu, užuot plakę lenkus — jakobinus už mūsų žudymą, ginant (gal ir ne visada vykusiai) mūsų valstybės reikalus. V. Trumpa praranda istorinį orumą, kai vysk. Masalskiui niekinti šaukiasi dar K. Prapuolenio, kurio veikalas „Lenkų apaštalavimas Lietuvoje“ kitų mūsų istorikų nelaikomas vertu dėmesio šaltiniu.

Tegu šis vyskupas nebuvo šventuolis asmeniškame gyvenime, vis dėlto jis buvo uolus ir pažangus vyskupijos administratorius, švietėjas, pirmasis plačiu mastu išplėtęs parapiinių mokyklų tinklą (juo bus vėliau sekęs vysk. Valančius Zemaičių vyskupijoje),

pirmasis Edukacinės komisijos pirmininkas, išmokslintas Vakarose su daktaratais, didelis frankofilas, filosofo Rousseau gerbėjas ir lankytojas kelionėse į Prancūziją, aišku, persiėmęs to meto prancūzų šviečiamosios filosofijos pažiūromis, Vilniaus miesto plėtojėjas ir jo gražintojas rūmais bei naująja katedra. Visa tai mes jam nurašome dėl to, kad taip padiktavo mums lenkų „šaltiniai“.

Nurašo V. Trumpa lenkam ir Vilniaus Niekadėjus (Subravčius) dėl to, kad jų „Gatvės žinios“ buvo redaguojamos gražia lenkų kalba. Betgi ir mūsų M. Biržiška redagavo, jau nepriklausomybę paskelbus, Vilniuje laikraščius lenkų kalba. Ir Donatas Malinauskis vartojo gražią lenkų kalbą (nemokėjęs lietuviškai) pasirašęs Vasario 16-tos akta. Kiek tokių, lenkiškai rašiusių, buvo anais laikais Lietuvos patriotai. Vis dar mes nesugaudom anų laikų padėtyje, išskirdami kalbiškumą ir tautiškumą, lyg neturėtume pavzdžių, sakysim, airių, kurie, visiškai savo kalbą praradę, nepasidarė anglais, arba žydai be savo kalbos išlikę žydais.

Nemato V. Trumpa skirtumų tarp lenkų ir lietuvių ir labai būdingoje Lietuvos masonų reformoje, kurią mojosi pravesti žemaičiai. Praslysta šį klausimą banaliai ir šokteli kelti buvusį masonų vadą kan. Mykolą Dluski, primindamas Jezno dvarininko St. Moravskio pagyras. Pilnesni Dlusko vaizdą pateikia gerai dokumentuotas St. Malachowskio — Lempickio veikalas „Wolnomularstwo na ziemiach dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego“ (Wilno 1930). Tai buvo vienas iš tų prolenkiškųjų „patriotų“, lenkęs Lietuvos masoniją Varšuvos tikslų kryptimi. Nieko nuostabaus, kad jis buvo sužavėtas „Napoleono priglobstyje atsinaujinusia Lietuvos unija su Lenkija“. Kai po Napoleono grįžo rusai, jis tris kartus kreipėsi raštu į rusų masonijos centrą Petrapilyje, bandydamas Lietuvos masonus

* Baigęs rašyti šį straipsnį, netikėtai gavau pas Br. Kvilkį „Senovės“ II tomą su minėtu A. Šapokos straipsniu. Vysk. Masalskio charakteristiką jis užbaigia išnaša (nr. 240), kur „be nurodytų (trijų lenkiškų, Y) veikalų“, Šapoka pažymi dar tris lenkiškus autorius: J. Kurczewski, W. Przyalgowski ir Kraszewski. Ir toliau rašydamas apie vysk. Masalskio veiklą, nuolat nurodo naujus lenkų autorius. Vadinasi, mano prielaida pasitvirtino: Šapoka perduoda lenkų šaltinių nuomonę, ne savo; be to, prieš neigiamus pasisakymus jis pateikia iš tų pačių šaltinių ir teigiamą apibūdinimą. Tai gi, Šapoka ir lenkų šaltinius naudoja, nėra vienpusiškas, kaip V. Trumpa. „... Tai vienas šviesiausių XVIII amž. pabaigos Lietuvos magistrų, tikrai nepaprastų gabumų ir aukštos erudicijos vyras. Kultūriniam Lietuvos gyvenimui jo reikšmė neabejotinai didelė“ (o.c. 153).

afiluoti su rusais, nes girdi, „Didieji Lenkijos Rytai mums pasidarė svetimi“. Rusai masonai nesileido į kalbas, o tie jo žygiai susilaukė reakcijų iš pačių Lietuvos masonų. Dluskis pasiliko vienas; po to rusai jį pasiuntė į Sibirą už bendradarbiavimą su prancūzais. Grįžęs iš tremties, vėl vadovavo Lietuvos masonams, kreipdamas juos Varšuvos Didžiųjų Rytų pusėn. Jo brošiūra, kurią miniu savo paskaitoje, buvo tik proga atspalaiduoti žemaičiams (prie jų dėjos ir kiti) nuo tos, anot V. Trumpos „labai įdomios Lietuvos masonijos istorijoje asmenybės“.

Dėl kitų V. Trumpos priekaištų, ypač bendrinių ir su šia paskaita neturinčių ryšio, kad „kun. S. Yla jau ir seniau yra visokių keistų dalykų priešnekęs apie mūsų praeitį, ar tai nukeldamas tautinį atgimimą į XVI amžių, ar tai iškreipdamas protestantizmo vaidmenį, ar kreivai aiškindamas vysk. Baranausko santykius su Ausra (žr. jo knyga Veidai ir vardai, 1973)“, galėčiau tiek pasakyti. Tautinį atgimimą kelė į XVI a. jau kan. J. Tumas-Vaižgantas, tad gal man jau nederėtų priskirti šios garbės. Ta kryptimi tačiau mus lenkia galvoti Jurgis Lebedys savo kruopščiomis studijomis. Argi visai pateisinama ligišiolinis nesugebėjimas risti tų trijų tautinio pasireiškimo „salų“, kurių dvi pastarosios beveik susibėgė, o pirmoji buvo pertaucta tik fiziniu, ne išvidiniu būdu. Reikia stebėtis skirtumu: dirbantieji liuanistinį darbą Lietuvoje turi žymiai platesnių akiračių, o čia kai kurie užkonservavę senose pažiūrose, susidariusiose be specialių studijų. Tėnai nebėra baimės atiduoti nuopelnus dvasiškiams, pasireiškusiems lietuviškumu ar lietuvių kultūrinę veiklą, o čia šis barjeras vis dar neperžengtas ir tai ypač jautsi V. Trumpos pasisakymuose. Jis niekina, sakysim kun. dr. Mykolo Olšauskio „Bromą atvertą in wiczestni“ (Vilniuje 1753), kai tenai jį jau giriamta, gana įskaniai, nes parašyta originaliai, autoriaus surinkta iš įvairių kalbų medžiaga, susilaukusi 20 leidimų, buvusi visą šimtmetį nepakeičiama lietuviškos skaitytos knyga, tegu ir su netobula kalba.

Dėl protestantizmo, kai recenzavo mano knyga „Siluvą Zemaičių istorijoje I d.“, V. Trumpa nedarė tokio priekaišto, kaip nūnai; netgi labai teigiamai apie ją atsiliepė. Kodėl dabar ta pati knyga jau „iškreipė“ protestantizmo vaidmenį? Ar V. Trumpa per tą laiką pats parašė kokią naują studiją, atrado naujų dalykų, ar atsekė pas Ylą padarytų kokių klaidų? Rodos, nieko nei jis, nei kiti neparasė. Tad kokių pagūdų jis daro tokį piktą kaltinimą? Ar tuo jis neperžengia padorumo ribų ir nediskvalifikuoja savęs kaip istoriko? Mano rankraštį skaitė kritiškai pirmaeilis istorikas Z. Ivinskis, perrašė istoriką R. Krasauskas.

Rašytojas ir diplomatas Jurgis Savickis (1890. V. 2 — 1952. XII. 22) Lietuvos nepriklausomybės pirmaisiais metais.

Aš pats skyriau tam darbui pusretęrių metų, ir kam gi ar kad iškreipčiau tikrovę. O gal V. Trumpa ir kiti, be studijų, laikosi iškreipto vaizdo ir nenori su juo išsikirti.

Buvo įdomu dirbti Romoje, nes galėjau naudotis įvairiomis bibliotekomis. Svarbiausia, buvo gyvas bendravimas su būriu istorikų, tada plūsiųjų „Lietuvių enciklopedijai“. Būdavo sankirčių, gyvų ir atkaklių diskusijų bei aiškinimosi. Ivinskis, sakysim, negalėjo sutikti su manim, kad mūsų protestantizmas pradėjo karypti katalikų nuosavybės anksčiau, negu jis (Ivinskis) buvo rašęs, rašydamas savo „Merkeļį Giedraitį ir jo laikų Lietuvą“. Dvarininkai kaip žinia, pradėjo atiminti iš katalikų vadinamas dešimtines, paskui visas žemes, naikino buvusius bažnytinį fundacijų aktus, pagaliau emė nusiauvinti pačias bažnyčias. Telkdamasis į Siluvą, į jos savininkus bei artimus giminaičius, kurie valdė įvairias vietas, radau, kad ši akcija Siluvoje buvo pradėta jau 1533 metais. Tokių pirmųjų ženklų užtikau Žemiuose ir Tauragėje, Kražiuose ir Krakėse. Ivinskiui to vis dar buvo per mažą. Jis kėlė bažnytinį turtų nusavinimą bene 30 metų vėliau, o bažnyčių dar vėliau ir jų skaičius palyginti buvo mažas. Bet vieną dieną jis gauna iš K. Jablonskio Vilniaus archyvuose rasto dokumento kopiją su visų nusavintų bažnyčių sąrašą, paruoštą vysk. M. Giedraitį kurijos. Tada atnešęs man tą sąrašą parodyti, sako: Dabar teks iš naujo redaguoti visą Merkeļį Giedraitį ir jo laikų Lietuvą.

Sąžiningas istorikas tikslina kitus ir save patį. Jis niekad nesijau-

Jurgiui Savickiui būtų 90 metų

Prisimenant Nepriklausomos Lietuvos diplomatinėje tarnyboje dirbusius žmones, malonu konstatuoti, jog žymi atsakingas pareigas ėjęs buvo rašytojas. Savo erudicija, savo ne tik politinio, bet ir kultūrinio aspekto giliu suvokimu jie puikiai atstovavo Lietuvai tarptautinėje plotmėje, laimėdami respektą ne vien savo asmeniui, bet ir savo gimtajam kraštui. Labiausiai neužmirštami čia yra, galima sakyti, keturi didieji: Jurgis Baltrušaitis, Oskaras Vladislovas Milašius, Ignas Seimius ir Jurgis Savickis. Visi jie jau amžinybėje. Tačiau jų imtini pėdsakai gilūs ir neištrinami, ypač literatūros puslapiuose. Iš Užsienio reikalų ministerijos žinyboje dirbusių su mumis dar tebegyvena taipgi plunksnos žmonės Povilas Gaudys ir Jonas Zmuidzinis. Diplomatinės tarnybos keliu pastaraisiais nepriklausomybės metais jau buvo pasukęs ir Antanas Vaičiulaitis.

Šiandien čia išskirtinai prisimename Jurgi Savickį. Jeigu gyventų, tai šiemet gegužės 2 d. būtų atšventęs savo 90-tą gimtadienį. Tačiau rašytojas ir diplomatas mirė 1952 m. gruodžio 22 d. Prancūzijoje.

Jurgis Savickis mūsų literatūroje pasilieka kaip nepamirštamas lietuvių prozos atnaujintojas, kai reikėjo žengti žingsnį toliau nuo tradicinio realizmo, net dar toliau nuo Ignos Seimiaus impresionizmo. Šioje slinktyje Jurgis Savickis didžia dalimi yra moderniosios mūsų

prozos pradininkas. Ta prasme ir pabrėžtinis pirmosios jo knygos „Sventadienio sonetai“ (1922) ir „Ties aukštu sostu“ (1938). Atsipalaiduodamas nuo kiek sentimentalaus Ignos Seimiaus impresionizmo, Jurgis Savickis čia jau kelia koją į ekspresionizmą, anais laikais mums dar nemažai naujuma. Tačiau nuo gyvenimo ir kokias nors abstraktybes nešokta, o aplinką traktuoja ir vaizduoja atokaus džentelmenų kiek sarkastišku, bet ir labai šliuotu žvilgsniu. Šiam tikslui kūrybingai pajungta ir visa savikiška sakinių konstrukcija bei saloniška įvaizdžių atranka. Bene geriausiai visi šie bruožai susijungia kūrybingon vienumon jau pokario metu iševijoje pasirodžiusioj novelių knygoj „Raudoni batukai“ (1951). Dar kitos jo knygos „Sventoji Lietuva“ (romanas, 1952) ir dviejų tomų karo metu diplomato ir rašytojo labai literatūrinis diemoraštis „Zemė dega“ (1956). Už šį veikalą jau po rašytojo mirties paskirta jam Lietuvos rašytojų draugijos premija. Ji sunaudota paminkliniam antkapiui įrengti rašytojo amžino poilsio vietoje Roquebrune, Pietų Prancūzijoje. Apie ten praėjusį paskutinį rašytojo gyvenimo etapą labai vaizdžiai pasakoja Jonas Aistis savo atsiminimų knygoje „Apie laiką ir žmones“ (1954). Sukakties proga noriėtams rašytoju Jurgiui Savickiui pabuvoti jo vilutėje „Ariogaloj“ ant Viduržemio jūros kranto, partatina paimti ir rankas čia minėtą Jono Aisčio atsiminimų knyga. k. brd.

Nauji leidiniai

• CHRONICLE OF THE CATHOLIC CHURCH IN LITHUANIA, No. 38, May 1, 1979. A Translation of the Complete Lithuanian Original, LIETUVOS KATALIKŲ BAŽNYČIOS KRONIKA, No. 38 Documenting the Struggle for Human Rights in Soviet-Occupied Lithuania Today. Translated by: Vita Matulaitis. Translation Editor: Rev. Casimir Pugevičius. Published by the Lithuanian R. C. Priests' League of America, 351 Highland Blvd. Brooklyn, N

LKB Kronikos Nr. 38 angliškosios leidimo viršelis: nuotraukoj kun. Antanas Lukošaitis atnauja šv. Mišias 1979 metų Velykose Zaliosos (Vilkaviškio apskr.) kapinėse, nes vietinė bažnyčia valdžios įsakais paversta malūnu.

Y. 11207.

Gražiai paruošto leidinio įvade skaitytojas supažindinamas su religiniu gyvenimu nepriklausomoje Lietuvoje ir bolševikinėje okupacijoje. Numeryje minimi faktai daugiausia liečia šias vietas: Didžiūtas, Garliava, Kauņa, Kelme, Klaipėda, Krosna, Kybartas, Mažeikiai, Panevėžis, Šaukėnus, Slabadas, Šveškna, Telšius, Užventis, Viešvėnas, Vilnių, Žaląją. Gale duodamas net septynių puslapių minimų asmenų indeksas.

• PASAULIO LIETUVIS, 1980 m. vasario — kovo mėn., Nr. 2 — 3. Leidinys Bendruomenės minčiai ir gyvenimui. Leidžia Pasaulio Lietuvių Bendruomenės valdyba Redaguojas: Romas Kasparas, Linas Rimkus, Emilija Sakadolskienė ir Romas Sakadolskis (vyr. red.). Spaudžia „Draugo“ spaustuve. Administruoja Daina Kojelytė. Redakcijos ir administracijos adresas: 5620 S. Claremont Ave., Chicago, IL 60636. Metinė prenumerata — 6 dol.

„Pasaulio Lietuvis“ šiandien jau tikrai yra ne koks kuklus Bendruomenės biuletėnis, ar blankus mėnesinis laikraštis, bet visas lietuviškos veiklos sritis apimantis, puošnus ir stambokas žurnalas. Tai kome mūsų jauniosios kartos stebuklas — ju rancose dabar ir žurnalo redagavimo ir jo administravimo darbai beį rūpestiai. Ir viskas ne rauduoda savo paviršutiniškumą.

Dėl vysk. Baranausko santykio su Ausra esu pasisakęs savo knygoje Vardai ir veidai. Bandžiau pralaužti vienpusiškai sudaryta, be gilesnių studijų, pažiūrą, kad jis buvęs priešingas ausrinei tautinio atgimimo srovei. Čia noriu tik priminti Ant. Alekno vieną įsidėmėtiną pastabą. Kartą, vieno istorijos seminaro metu, jis buvo paklaustas, ar mūsų praeities tyrinėjimuose nereikia rimtos revizijos. Alekna atsakė: „Taip. Daug yra be reikalo ir be didelių nuopelnų išaukštinta, o kiti, turėdami nuopelnų, neįvertinti“ (P. Šležas apie A. Alekną, Atheneum II, 1931, 72).

pildančioje redakcijoje Viso to išdava: „Pasaulio Lietuvis“ šiandien jau yra tapęs vargais ar kokios plytos besudaužomų gyvosios ir kūrybingosios mūsų iševijos veidrodžiu.

• LAIVAS, 1980 m. kovas — balandis, Nr. 2. Religinio ir tautinio gyvenimo dvi mėnesinis žurnalas. Leidžia Marijonų vienuolija. Redaguoja kun. J. Vaškas, MIC. Redakcijos ir administracijos adresas: 4545 W. 63rd St., Chicago, IL 60629. Metinė prenumerata JAV ir Kanadoje — 4 dol., kitur — 5 dol.

Stripsniai: Be mirties nėra priekškelimo (J. Vaškas), Šv. Juozapo ir Marijos moterystė (kun. J. Duoba), Išdavimas ir kųjų plomivas (Sesuo M. Palmira), Džentelmenas (J. H. Cardinal Newman). Kituos puslapiuos: arklija Sakadolskienė ir Romas Sakadolskis (vyr. red.). Spaudžia „Draugo“ spaustuve. Administruoja Daina Kojelytė. Redakcijos ir administracijos adresas: 5620 S. Claremont Ave., Chicago, IL 60636. Metinė prenumerata — 6 dol.

• PASAULIO LIETUVIS, 1979 m., Nr. 3-4. Leidžia Lietuvių vargonininkų — muzikų sąjunga. Redaguoja Vytautas Kerbelis. Išėna keturis kartus per metus. Muzikinis kronikos redaktorius — Juozas Stankūnas. Metinė prenumerata — 5 dol. Redakcijos ir administracijos adresas: 63 — 23 Wetherole St., Rego Park, N. Y. 11374.

Rašoma apie kompozitorių Jeronimą Kačinską, jo kūrybą ir jo kūrinių koncertą Kultūros židiny, Brooklyne (p. j.), apie „Sekminių vainiko“ spektaklį (Alf. Nėkas), apie muziką Vinčą Mamaitį, apie Juozą Stankūną ir jo plokštelę. Plati muzikinio gyvenimo apžvalga.

• PIRMIEJI ŽINGSNIAI, 1980 m. kovo mėn., Nr. 3. Kristijono Donelaičio liuanistinų mokyklų mokinių laikraštėlis. Išėna 4 kartus per mokslo metus. Finansuoja mokyklų tėvų komitetas. Spaudai paruošia mokyt. D. Bindokienė.

Saulius Ikamas Vilnius nuo Beketo kalno (litografija)

MŪSŲ KALBA

Apie du žodžius ir vieną pavardę

P. JONIKAS

Dr. J. Grinius straipsnyje „Bendrija. Laurynas St(u)oka. „Detante““, išspausdintame 1980. II. 9. „Draugo“ kultūriniam priede, pasisako dėl šių žodžių vartosenos lietuvių kalboje, meilėdamas išgirsti ir kalbininkų nuomonę, nes pats nesąs kalbininkas.

Detantė

Šį skolinį (kurį J. Grinius kažin kodėl rašo *detante* — su *e* vietoj *ė*) lietuviškoji tremties spauda dažnai rašo *detantė*, bet, rodos, rečiau (kaip pvz. „Draugas“) *detantė*.

Jau seniau esu laikraščio redakcijai laišku priminęs, o pastui trumpai ir spaudoje nurodęs (Lietuvistikos darbai, IV, 1979, psl. 31 — 32), kad mūsų bendrinės kalbos bei rašybos raidos ir jos polinkų dėsniais reikėtų rašyti *detantė*, bet ne *detantė*. Pastaroji forma tėra šio žodžio (prc. *detante* „įtempimo atleidimas; tarpvalstybių santykių įtempimo mažinimas“) grafinio vaizdo persirašymas pirmiausia iš angliškos spaudos. Mūsų skolinių raida rodo, kad mes svetimus bendrinis žodžius skolinamės — paprastai per savo kaimynus (ne iš pirmo originalo) — daugiau pagal tartį, o ne pagal originalo rašybą. Tuo būdu jau seniai mums pažįstama *Antantė, antantė* (pagrindinis originalas prc. *entente*), kuri duodama ir „Tarptautinių žodžių žodyne“ (Vilnius, 1969). Plg. ir *detandė* — garo slėgimo mažintuvas; stūmoklinė mašina, dirbanti su suslėgtomis dujomis“ (pagr. orig. prc. *détender* „sumažinti spaudimą“, ten pat), *desantas* (pagr. orig. prc. *descente*). Parašoma ir *antanta* (V. Gailius, Vokiškai — lietuviškas žodynas, Tuebingenas, 1948, s. v. *Entente*).

Kad kai kurios kitos tautos rašo *detante, entente*... (prancūzai, anglai, vokiečiai...), tai dar nereikia, kad ir mes turime taip daryti: mes rašome ir, suprantama, turime rašyti pagal savo kalbos ir rašybos dėsnius.

Bet J. Grinius siūlo nevertoti šio skolinio, kuris jam esąs nei tarptautinis žodis, o „šturkštus barbarizmas“. Kaip ten bežiūrėti į tokį šio žodžio klasifikavimą, reikia pritari J. Griniui, kad būtų geriau turėti lietuvišką jam pakaitą. Kartais tokių pakaitų ar aprašomų svetimo žodžio nusakymų mūsų spaudoje ir pasitaiko. Tačiau Lietuvoje vartojamas dvizodis *įtempimo (įtempimo) mažinimas* (mat, sovietinė spauda skolinio *detantė* nevertoją) esąs nepatogus, todėl J. Grinius siūlytų kiek pakeistos reikšmės *atotampa*. Pastarasis žodis (vardininkas *atotampa*) „Dabartinės lietuvių kalbos žodyne“ (II leid., Vilnius, 1972) taip nusakomas: 1. virvė, jungianti ratų priešakį su paskuigaliu, vežant kartis, rąstus; 2. viela, į kurią nors pusę tempianti stulpą, kad jis tvirtiau laikytųsi.

Bet šis žodis tam nelabai tiktų, nes jis iškelia ne „įtempimo mažinimo“ reikšminį atšėlį, bet įtempo prilaikymą nuo jos nusivirimo ir vieną pusę. Reikšminį įtempo mažinimo atšėlį geriau iškelty *atlydis*, gal ir *atlyda*, nes mes savo kalboje įtempimo, įveržimo mažinimą paprastai reiškiamo priešdėline atleistis forma. Plg. pasakymą: „Virvė per daug įtempta — atleisk. Taigi čia būtų tik pačioje šaknyje tūnančio kito reikšminio atšėlio iškelimas šiame žodyje, kurio pagrindinė kasdieninio gyvenimo reikšmė yra „šalies atleidimas, atodrekis“. Jau mažiau tiktų *atoslūgis*. Nors

šalia jo pagrindinės reikšmės — „vandens atslūgimo“ — jau didžiame akademiniame „Lietuvių kalbos žodyne“ žymima ir perkeltinė reikšmė — „ko nors vystymosi susilpnėjimas“, vis dėlto pastaroji reikšmė jame nėra taip artimai susijusi su įtempo mažinimu, kaip *atlydyje*. Kad skaitytojai praprastų prie *detantės* lietuviškojo atitikmens, tekty iš pradžių skliaustuose nurodyti ir svetimą žodį, skolinį, pvz. *atlydis (detantė)*.

Stuokos pavardė

J. Grinius nepatenkintas, kam Vilniaus katedros ir Vilniaus rotušės kūrėjas lietuvių enciklopedijoje (bostoniškeje ir sovietinėje), o taip pat ir kitoje lietuviškoje spaudoje dabar vadinamas *Stuoka* (t.y. Laurynas Stuoka-Gucevičius, kur pastaroji yra susibajonintoji pavardė). J. Grinius teigia, jokių kitokių įrodinėjimų nepateikdamas, kad architekto pavardė turinti būti *Stoka*, matyti, manydamas, kad ši pavardė turi būti kilusi iš rytų aukštaičiams pažįstamo žodžio *stoka* „trūkumas, stiglius“ (nes architektas kilęs iš Kupiškio parapijos).

Čia neprieimant lietuvių pavardžių rinkinių bei atitinkamų archyvų, nėra lengva spręsti šios pavardės formos ir kilmės klausimą. Vis dėlto pirmiausia darosi neaišku, kodėl J. Griniui nepriimtina pavardė *Stuoka*, o turi būti *Stoka* tik dėl to, kad yra bendrinis žodis *stoka*, kuris pavardėi bent teoriškai atrodė ir nepaprastas. Tiesa, yra pažįstama pavardė *Stokas*, bet ji kilusi iš *Stakas* (o ši iš *Stach*, atsiradusio iš *Stanisław*...). Kitos pastarosios pavardės lytys: *Stakus, Stakė, Stakė...* Turbūt J. Griniui nepatinka *Stuoka* dėl to, kad šios pavardės etimologija (kilmė) jam neaiški. Tačiau vien dėl to jokiū būdu negalima tos formos atmesti. Reikia manyti, kad Lietuvoje taip rašoma ne be pagrindo. MLTE *Stuokos* pavardė pateikta su tvirtaprade priegaidė. Jei pavardė būtų kilusi iš bendrinio žodžio *stoka*, ji ir rytiečių šnekose, kirtį atitraukiančiose ir šaknų, nors ir turėtų vienabalsį o, negalėtų turėti tvirtaprade priegaidės (priegaidė tada būtų labiau panaši į tęstinę). Visai galimas dalykas, kad pavardė, kaip teigia ir J. Grinius minimasis E. Budreika (*Literatūra ir menas*, 1980. I. 19, Nr. 3), buvo Kupiškio parapijos baudžiauninkų 1765 m. sąrašė užrašyta *Stoka* dėl to, kad lietuvių dvibalsis uo lenkiškai būves rašomas o. Kad dažniausiai taip buvo elgiama, rodo daugelio lietuvių pavardžių ir vietovardžių lenkiškas rašymas, pvz. *Jodis* „Juodis“, *Kodzis* „Kuodis, -ys“ (XVII a. pradžios Vilniaus šv. Jono bažnyčios santuokų ir krikšto registracijos sąrašuose), *Sosty* „Suostas“, *Szeszole* „Sešuočiai“ ir kt. (Z. Zinkevičius, *Lietuvių antroponimika*, Vilnius 1977, psl. 98 — 99).

Kad pavardė *Stuoka* lietuviams nesvetima, liudija ir žemaičio palangiško, matematikos vadovėlių autoriaus J. *Stoukaus* (1886 — 1946) pavardė, kuri į bendrinę kalbą tegali būti išversta *Stuokas*. Jo pavardė MLTE irgi pateikta su tvirtaprade priegaidė.

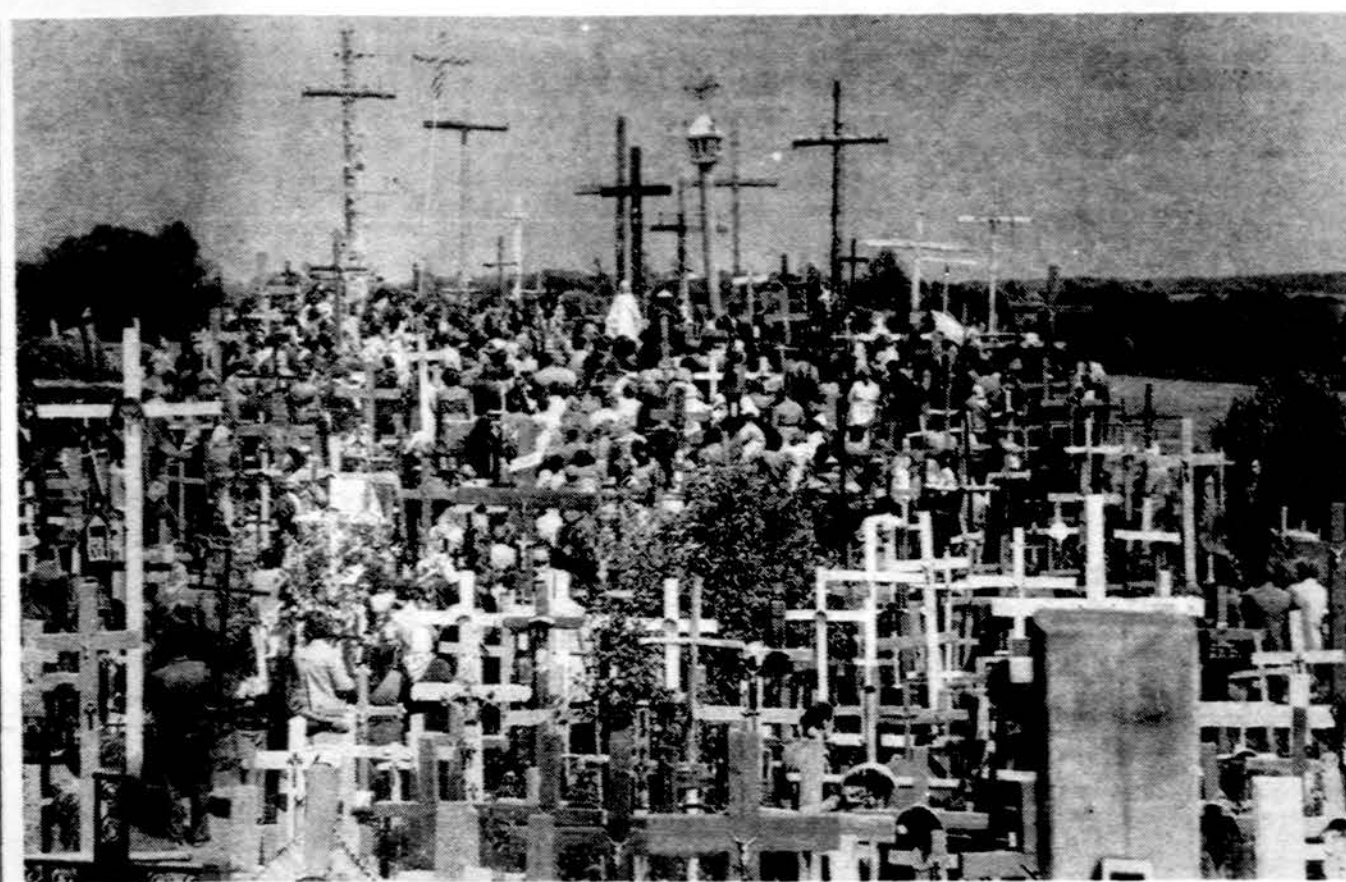
Apie Bažnyčios keitimą i Bendriją

J. Grinius pritaria ir kitų (Pr. Gaidos, bene ir kitų) siūlymams vartoti *Bendriją* slaviskajam (gudiškajam) *Bažnyčios* skoliniui pakeisti. „Draugo“ redakcijos pridėtoje pastaboje ir siūlymą žiūrime skeptiškai, nes pla-

čioji visuomenė tam nepritarianti, o, kita grūzus, ir nežinia, kur lietuvinimas turis baigtis, nes, *Bažnyčią* išmetus, liekas nemitamas pvz. toks pat slaviskas skolinys *krugys*.

Apskritai yra geriau vartoti savus, lietuviškus žodžius kurioms sąvokoms nusakyti, nes jie — dėl savo žodžio šaknies bei jo darybos permatomumo, aiškumo — lietuviui suprantamesni ir daugiau pasako, negu svetimieji. Paprastai tik vad. bendrieji tarptautiniai kultūros ir civilizacijos terminai bei žodžiai labiau telinkstama skolinis, nors ir čia nevienu atveju prireikus ieškomasi savų žodžių (plg. ir mūsų dorovė „moralė“, kalbininkas „lingvistas“, *tarmėtyra* „dialektologija“, veiksnys „faktorius“). Bet kalboje reikiški ir tautinis veiksnys, mūsų kalboje ypač buvęs gyvas tautinio atbudimo metu, priešingas daugiausia slaviesiems skolinims bei barbarizams — neretai primestinei bei prievartinei įtakai, gožisai mūsų kalbą ir grėsusiai net jos gyvatai. Todėl daug ypač slaviskųjų skolinių, barbarizmų buvo išveista iš mūsų kalbos XIX a. gale ir XX a. pradžioje labiausiai J. Jablonskio, o bažnytinės kalbos gryninimė nemaža padėjo kun. K. Jaunius, nors nevienas senesios kartos dvasininkas ypač XIX a. priešinosi tu skolinių išmetimui. Gerokai slaviskųjų skolinių mūsų kalboje ir paliko, labiausiai ti, kuriems tada ir gerų savų pakaitų neturėta ar nespėta susirasti.

Zinoma, teoriškai galima ir toliau vartoti tą bažnytinės kalbos gryninimą, bet praktiškai tam yra nemaža sunkumų. Nė lengva išvesti senus ir plačiai įsigalėjusius skolinius; ne visada tam yra ir būtino reikalo, nes, rodos, nėra nė vienos kalbos, kuri neturėtų skolinių. Bet jei *Bendrija* dalyko žinovams (teologams) atrodė tinkama, tai kalbinių požiūrių ji vargu kuo bedėta. Dabartinė *bendrijos* vartoseną mūsų kalboje neužkerta kelio ir kalbamajai religinei reikšmei išitekti semantiniame (reikšminiam) šios formos lauke. Plg. „Dabartinės lietuvių kalbos žodyno“ (Vilnius, 1972) *bendrijos* apibūdinimą: 1. kokio nors bendro tikslo siekiantis susivienijimas; 2. draugija, draugystė. Tiesa, iš pradžių, pereinamuoju laikotarpiu, nevienas galės jausti, kad *Bendrija* neatstoja *Bažnyčioje* prigijvento priereikšmio — vad. konotacinės žodžio reikšmės, t.y. jausminio bei idejinio reikšminio atšėlio, kurį žodis iškelia kalbėtojo bei rašytojo ir klausytojo bei skaity-

Kryžių kalno Jurgaičiuose (šlaure nuo šlaulų) dabartinė nuotrauka. Nesuskaičiuojama daugybė kryžių ir minios juos belankančių žmonių. Kalnas šiuo metu yra tapęs tikinčiosios, už laisvo žmogaus teisės ir už tautos laisvę kovojančios Lietuvos simboliu.

Iš Lietuvos pogrindžio poezijos

MES ŽENGIAME

Dienas dienom išgražinė,
Mes žengiamė!
Gana svajonių ir saldžių mirazų,
Per daug jau vaikščiota padangėmis.

Mes einame!

Po kojom skamba brangi, miela žemė,
Prisimenam jos laisvės kaina...
Gana ją priešai purvino ir žemino!

Krauju nuplovėme likimą vergo,
Ranka rankon žygiuoja broliai aieščiai
Per kruvinas audras ir darganas
Išnešim laisvę, saulėtą ir skaisčią!

A u š r a, 1979 m. lapkritis, Nr. 19(59).

Mes einame su dideliu tikėjimu,
Darbais galingi, nepalaužiami.
Užkursime visoj tėvynėje
Tėvynės meilės laužą! Amiko

TIESOS ŽIBURYS

Ėjau aš žiburį tiesos iškėlęs,
Baltieji kūdikiai paliečia,
Ir veidą dangstėsi šešėliais,
Nes sažinė jų buvo neteisi.

O spindesy tiesos vainiko
Pakerti kūrėjų kūdikiai aieščiai
Ir vargšai elgetos, ir tie,
Kurie kaip žvaigždės nekalti.

A. Tautmila

Bėgome nuo teroro

J. DAINAUSKAS

BEGOME NUO TERORO. Iš tėvynės išbėgusių atsiminimai. Redaguota Juozas Prunskis. Išleido Vytuto Didžiojo Saulių rinktinė 1980 metais Chicagoje. Kalbą žiūrėjo Juozas Matulionis. Viršelį ir aplanką piešė dail. Jonas Trileys. Spausdino „Draugo“ spaustuve, 4545 W. 63rd St., Chicago, IL 60629. Knyga iliustruota, 288 psl., kaina — 7 dol., gaunama „Drauge“.

„Bėgome nuo teroro“ knygoje yra 39 asmenų rašiniai, pareiškimai, pasakojimai ar net saviti padarymai. Gal jie ne vienodo vaizdumo ir ne vienodos įtampos. Bet juose, nors po tiek metų, bandoma suformuluoti mūsų 1940-44 m. išėjimo egzodo motyvus. Tiesa, veik visi autoriai daugiau rašo ne „kodėl mes bėgome“, bet — „kaip mes bėgome?“, tačiau tai nemažina tos knygos pasirodymo svarbos.

Pergvynimai labai įvairūs, bet visi jie dramatiški. 1940-41, 1941-44, 1944-45 metais autoriai turėjo nugalėti įvairiausius sunkumus, nuostolius, vargus ir net pavojus gyvybei, gal ne visuomet tada įsisamonindami tu pavojų rirtumą. Visus tuos rašinius jungia įsitikinimas, kad mūsų egzoda neabejotinai išsukė baimė fizinio ir dvasinio teroro, kurį nešė nauja bolševikų okupacija ir kurio patikimūmū veik kiekvienas tu autorių dar prieš pasitraukimą asmeniškai buvo prisirinkęs pakankamai duomenų.

Savo ruožtu tie atsiminimai, (išskyrus pora pasakutinių, kurie buvo surašyti seniau ir į šį leidinį buvo paimti iš archyvų), didžiausia dalimi rašyti praėjus 35 metams „po įvykių“, neišvengiamai tuos įvykius kartais patvaizduoja taip, kaip juos tu atsiminimų autoriai *matė dabar*, o ne taip, kaip tada vyko iš tikrųjų. Užtat viename, kitame tu raši-

nių atsirado ir tokie „egzodo priešais“ pagrindai, kurie tada, 1944-45 metais, tikrai nebuvo žinomi. Sakykime, Ribbentropo — Molotovo slapta susitarimas apie „itakos sferų pasidalinimą Pabaltijyje“, arba apie Vorkutos geležinkelio tiesimo baisenybes, kur kiekvienam pabėgūi tekusi vieno žmogaus — kalinio gyvybė. Tie faktai tapo žinomi, tik karui pasibaigus.

Pastebėtina, kad veik niekas iš tu autorių dabar net neužsimena apie tai, jog daugumas 1944 m. besitraukusių iš Lietuvos į Vokietiją *tikėjo*, kad iš Lietuvos traukiasi tik laikinai, nes... „naciūs sumušus, sąjungininkai ginklu pastos kelią rusams, neleis jiems užimti ne savo žemių“, bet — „kaip mes bėgome?“, tačiau tai nemažina tos knygos pasirodymo svarbos.

Savime suprantama, kad knygoje nėra pasakojimų apie tai, kas vyko Lietuvoje 1944 m. ir vėliau, bolševikams ją pakartotinai užėmus, tačiau, nors ir labai skurdūs duomenys apie to meto terora, siautėjusį tada Lietuvoje, neabejotinai su kaupu patvirtina išbėgusiųjų pasitraukimo motyrių prielaidas. Vaizdas liudymas, kas laukė tu, kurie liko ir pateko į grūzių bolševikų malonę, yra „Lietuvaitės dienoraštis — Paketome į raudonarmiečių apsupimą“. Labai suprantamai savo atsiminimų autoriai *matė dabar*, o ne taip, kaip mane kas klausia, kodėl palikau Lietuvą 1944

m. vasarą, tegaliu atsakyti: bėgau nuo dvasinės ir fizinės nelaisvės, kurias į Lietuvą nešė Sovietų Rusijos tankų divizijos“.

Apie dvasinį Lietuvos nepasiruošimą ir nepasiruošimą egzodui gana vaizdžiai pasakoja A. Plateris: „...Lietuvoje pirmą sykį susidūre su tremties problema 1939 m. ankstyvą rudenį, kai Sovietų Sąjunga iš rytų smogė Lenkijai... Kaskart daugiau lenkų pabėgėlių matėsi Kauno gatvėse, o mes jautėmės laimingi, kad galime tęsti savo įprastą normalų gyvenimą Lietuvoje. Atrodė, niekam neatėjo į galvą, kad už kelerių metų ir mes patys atsidsursime tremtinių padėtyje“. Tada niekas netikėjo tokiu galimu.

Rašinyje „Okupantų skriaudos vertė pasitraukti“ taip pat pasakojama ir apie enkavedistų siautėjimą Panevėžyje ir birželio mėn. 25 d. jų įvykdytus nužudymus apskrities ligoninėje ir prie cukraus fabriko. Kituose rašiniuose pasakojama apie VI.14.15 d. išvežimus, kurių visais aplinkybės matė rašinių autoriai. Tai, tikrąja to žodžio prasme, liudininkų parodymai.

Rašinių autoriai įvairiausių profesijų, nors gausiausia grupė sudaro mokytojai, viso 8; profesoriai 3; valdininkai bei tarnautojai — 6, karių 3, kunigų 2, ūkininkų 4 ir t.t. Dauguma autorių per pirmąją bolševikų okupaciją buvo likę Lietuvoje. Kilimų ir darbo vietomis — iš įvairiausių Lietuvos kampų; labai įvairaus amžiaus. Kitaip tariant, autoriai su savo pasakojimais sudaro savita 1940-1944 m. Lietuvos lietuvių „skerspūvį“. Taip pat reikia manyti, kad tai yra ir lietuvių egzilo „skerspūvis“. Tačiau to negali pakakti. *Tokio pobūdžio dokumentacijos* ir šiai dienai ir ateičiai reikia kuo daugiau. Tokia medžiaga būsiantį reikalinga, kai bus įmanu rengti Sovietams bylą būsimajame tarptautiniame tribunole dėl lietuvių Tautos genocido.

Red. pastaba. Šioje knygoje mažiau minimi okupantų priepaudo ir genocido veiksmai Lietuvoje, kadangi tam buvo skirta ankstybesnė to paties kun. J. Prunskio paruosta knyga „Lietuva bolševikų okupacijoje“. Knyga „Bėgome nuo teroro“ yra lyg antra dalis, liudijimai apie bėgimo sunkumus ir pavojus, vaizduojanti, kad bolševikų okupacija tikrai buvo nepakeliamai žiauri. Šiuo leidiniu norėta palikti ateičiai duomenis apie paties bėgimo šurpius išgyvenimus.

ATSIŪSTA PAMINETI

● **SALTINIS**, 1980 m., Nr. 2. Tikybinės ir tautinės minties dvimėnesinis žurnalas. Leidžia Marijonas ir Šv. Kzmiro sąjunga. Redaguoja kun S. Matulis, MIC. Administruoja J. Dubickas. Redakcijos ir administracijos adresas: Saltinis, 16 Hound Rd., West Bridgford, Nottingham NG2 6AH, England. Metinė prenumerata — 4 dol. (2 sv.).

Apie kančia, mirtį ir prisikėlimą rašo vysk. A. Deksnys. Kiti puslapiai: grožinė literatūra, religiniai straipsniai, plati Anglijos lietuvių ir aplamai visos išėjimo veikos ir tėvynės įvykių kronika, gausybė iliustracijų

● **VYTIS**, 1980 m. balandžio mėn., Nr. 4. Lietuvos Vycių mėnesinis žurnalas. Redaguoja Loretta I. Stukas, 234 Sunlit Dr., Watchung, N. J. 07060. Administracijos adresas: Vytis, 2524 W. 45 St., Chicago, IL 60632. Metinė prenumerata — 8 dol.

Dalis medžiagos spausdinama lietuviškai, dalis angliskai. Numeris pradėdamas vėlykinėmis temomis; toliau rašoma apie istorinį Bostoną; įdomūs skyrius „Lithuanians in the News; patraukia ir Jack Sharkey (Zukausko) atsiminimai ir plati Lietuvos Vyskų veiklos kronika. Surnalas iliustruotas nuotraukomis ir piešiniais.

Pražydo tulpės...

Nuotr. R. Kisieliaus

Šių metų Poezijos dienos Chicagoje

Jau kasmetine tradicija tapusios Poezijos dienos Chicagoje šiemet įvyks gegužės mėn. 30 d. (penktadienį) ir gegužės mėn. 31 d. (šeštadienį). Kaip ir visada, programa abi dienas prasidės 8 val. vak. Jaunimo centro kavinėje.

Šiemet įvairioje Poezijos dienu programoje bus itin pabrėžiamas didysis mūsų literatūros klasikas Kristijonas Donelaitis, minint 200 metų sukaktį nuo jo mirties. Bus puiki proga su pasididžiavimu visiems prisiminti, jog mūsų grožinė literatūra jau daugiau kaip prieš du šimtus metų buvo pasiekusi europinį lygį ir toli pralenkusi anuo metu savo kaimynus: latvius estus, suomių ir kt.

Todėl Poezijos dienu pirmasis vakaras — gegužės 30 d. (penktadienį) visa savo programa skiriamas Kristijonui Donelaitiui. Dr. Marija Stankuvienė — Saulaitytė, dėstanti lietuvių kalbą ir lietuvių literatūrą Illinojaus universitete, Chicago Circle, skaitys paskaitą, gilindamasi į Donelaitio kūrybą nauju ir įdomiu požiūriu. Po jos paskaitos bus aktorius Algimanto Dikinio poezi-

jos rečitalis. Visas jis bus skirtas Donelaitio kūrybai. Klasikinio poezijos žodžio gėrbėjai turės progą išgirsti kaip gražiausias "Metų" hegzometro vietos tobulai skamba kūrybingo aktorius interpretacijoje.

Antrosios dienos vakaras — gegužės 31 d. (šeštadienį) skirtas gyvyjū poetų kūrybai. Kai kurių naujausieji posmai taipgi bus specialiai skirti Donelaitio prisiminimui. Šiemet svečių poetų iš kitur (net iš užsienio!) bus trys: iš Clevelando atvyksta Balys Auginas, neseniai išleides naują savo poezijos knygą "Giesmės žydėjimo metas"; iš gretimo Detroito atvažiuoja Vitalija Bogutaitė; ir iš vidurio Europos — iš Miuncheno atskrenda Eglė Juodvalkė. Vakaro programoje taipgi dalyvaus čekiečiai poetai: Aloyzas Baronas, Kazys Bradūnas, Liūnė Sutema ir Julija Svabaitė-Gylienė.

Kasmetines poezijos dienas Chicagoje rengia Jaunimo centras. Programos organizatorius ir vadovas Kazys Bradūnas. Visuomenė kviečiama jau iš anksto aną paskutinį šio mėnesio savaitgalį įsidėmėti ir Poezijos dienoje gausiai dalyvauti.

Aktorius Algimantas Dikins. Šių metų Poezijos dienos Chicagoje, kuriose bus pabrėžiama Kristijono Donelaitio mirties 200 metų sukaktis, aktorius Algimantas Dikins deklamuos didžiojo mūsų literatūros klasiko kūrybą. Jo rečitalis įvyks gegužės mėn. 30 d. (penktadienį) 8 val. vak. Jaunimo centro kavinėje. Lietuvių foto archyvas

skrysius: I. Kaukai ir aitvarai, II. Aušrinė ir Laima, III. Apie bites ir moteris, IV. Dievai ir šventės, V. Deivilai. Kiekvieno skrybiaus tema dar skirstoma į daugybę poskyrių ir skyrelių. Pabaigoje parankiai pridėtas vardų ir pabrėžtinesnių žodžių indeksas.

• **LIETUVOS ISTORIJOS VAIZDAI** Surinko Vladas Vijeikis. 1979 m. išleido "Teviškelė" 4346 S. Western Ave., Chicago, IL 60609. Knyga-albumas didelio formato, 548 psl., kietai viršelis, kaina — 15 dol., leidinys gaunamas ir "Drauge".

Tai milžiniškas Vlodo Vijeikio užmojis tiek leidimo formato, tiek suteiktos iliustracinės medžiagos pramė. Iš tikrųjų knyga yra Lietuvos krašto ir lietuvių tautos istorinio kelio albumas. Čia istorija skaitytui, gal geriau sakyti žiūrovui, vaizduojama senomis graviūromis, rankraščiais, įvykių rodančiais paveikslais, visokiais muziejiniiais eksponatais ir nuotraukomis. Šalia Lietuvos istorijos lygiagrečiai trumpai parodoma, kas tuo pačiu laiku vyko ypač svarbaus mūsų kaimynų ir aplamai pasaulio istorijoje. Daugelyje puslapių priekšas ir paties autoriaus pieštas. Iliustracijų ryškumas vietomis nėra pakankamai geras ir jų svarbumo laipsnis nėra pakankamai atsvertas. Tačiau visa tai gali būti suprantama ir pateisinama paties autoriaus įvado žodžiais: "Kadangi medžiaga buvo surinkta iš įvairiausių šaltinių, tad ir kokybė labai nevienoda".

Kas neprisiverčia istorijos skaityti, bet mielai ją žiūri paveiksluose, tam ši knyga bus tikros aukso kasyklos. Tačiau ji bus miela pavartyti ir net akyliu išsižūrėti kiekvienam. Juo labiau, kad paveikslus lydi ne vien tik parašai, bet ir trumpi įvykių aprašai. Deja, tuose aprašuose daug kur išnyra autoriaus nerūpestingumas, nepakankamas istorinių faktų žinojimas, nusiūdytas visai pro šalį. Kalbinių tekstų atžvilgiu (gramatikos, sintaksės, stilistikos ir aplamai kalbos grynumo prasme) autorius taipgi negirtinas. Šiaip klaidų galėtume pririnkyti aibes. Daugelis jų būtų panašios rūšies, kaip, sakysim, atsitiktinai atverstame 181 puslapyje. Ten trumpai rašoma apie Pabaisko mūšį. Apie švitrigailę ten sakoma, kad jis prie Pabaisko "susitiko su švitrigailės jėgomis". Iš tikrųjų su Žygimanto Kęstutaičio jėgomis, o ne su savo jėgomis. Neapsižiūrėjimas, Ne-

rūpestingumas. O mūšio išdavas svarstant, kategoriškai tariama: "Lietuvos nepriklausomybė buvo palaidota ir Lietuva giliau įklimpo į Lenkijos unijines pinkle". Pabaisko mūšis gi įvyko 1435. Argi po jo jau nebuvo Lietuvos valstybės su atskirais savo kunigaikštiais, galingais didikais Goštautais, Radvilais, Sapiegomis ir kitais, argi nebuvo atskiros Lietuvos kariuomenės, valstos ir kitų nepriklausomai valstybei būtinų institucijų iki pat paskutiniųjų padalinimų 18-tojo šimtmečio gale? Kadaise romantiškasis istorikas Narbutas baigė Lietuvos valstybės istoriją ir plunksną sulaužė prie Žygimanto Augusto karsto. Ji dabar pralenkia VI. Vijeikis, Lietuvos nepriklausomybę palaidodamas dar 137 metais anksčiau.

• **LIETUVIŲ DIENOS**, 1980 m. kovo mėn., Nr. 3. Redaguoja Redakcinė kolegija. Leidžia ir administruoja Antanas F. Skirius. Redakcijos ir administracijos adresas: 4364 Sunset Blvd., Hollywood, CA 90029. Metinė prenumerata — 5 dol.

• **ISKANYMO ŽINIAI**, 1980 metų Nr. 1. Evangelikų sekmininkų laikraštėlis. Išleina keturis kartus per metus. Išsilaiko tikinčiųjų aukomis. Atsakingasis redaktorius — Stasys Tautvaišas, Max-Beckmann Str. 38, 5014 Kerpen-Sindorf, W. Germany. Redakcijos narys — A. Talačka, 4846 "C" Street, Philadelphia 19120, Pa.

Nuomonės ir pastabos

Baltimorės lietuvių bažnyčia ir Bavarijos karalius

Perskaičius „Drauge“ kultūriniam priede (š.m. balandžio 26 d.) Cezario Surodoko įdomų straipsnį apie Baltimorės miestą ir ten užsimintą lietuvių Sv. Alfonso bažnyčia, noriu pasidalinti papildančia informacija, kurią radau Dieter Cunz knygoje „The Maryland Germans“ (Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1948, pp. 220-221). Autorius, rašydamas apie katalikų vokiečių istoriją Baltimorės mieste, pamini, kad 1840 metais sena Sv. Jono bažnyčia jau buvo per maža vis didėjančiam vokiečių skaičiui. Tais metais parapija buvo perleista vokiečių re-

demptoristų vienuoliams, kurie nugriovė seną bažnyčią ir pradėjo statyti naują ir didesnę jos vietoje. 1845 metais bažnyčia buvo konsekruota ir pavadinta Sv. Alfonso vardu, pagerbiant Redemptoristų vienuolijos steigėją Sv. Alfonso di Liguori (1696—1787). Kongregaciją jis įsteigė 1732 metais Scaloje, Italijoje, ir jos vienuoliai dirbo misijų darbu iš pradžių Italijoje, o vėliau Austrijoje, Lenkijoje, Vokietijoje ir Šveicarijoje. Nuo 1832 metų jie jau keliavo ir į Amerika, pradėjo čia steigti parapijas ir rūpintis vokiečių vaikų švietimu. Sv. Alfonso bažnyčios Baltimo-

rėje statymo išlaidoms padengti vienuoliai redemptoristai rinko aukas iš savo parapičių, bet parapija plaukė ir iš įvairių misijas remiančių organizacijų Vokietijoje, Austrijoje ir Prancūzijoje. Minėtoje knygoje sakoma, kad anuometinis Bavarijos karalius Liudvikas I (1786—1868), didelis visokių menų mecenatas, pats asmeniškai bažnyčios statybai padovanojo 4,000 dol. Knygoje taip pat pažymėta, kad nuo 1917 metų Sv. Alfonso bažnyčią perėmė lietuviai ir ja naudojami iki šios dienos.

E. Bradūnaitė

merata — 18 dol., Kanadoje — 20 dol.

Siame numeryje: Dr. S. A. Bačkis "Lietuva bus laisva"; Juozas Stempušis "Lietuvių tautinio meno Čiurlionio ansamblio veiklos apžvalga"; V. R. "Ona Mikulskienė — kanklių muzikos mokytoja ir vadovė"; V. Rociūnas "Kompozitoriaus Alfonso Mikulskio biografija" ir kt. Daug informacijų ir angliškuos žurnalo puslapiuos. Žurnalas gausiai iliustruotas nuotraukomis.

• **SKAUTŲ AIDAS**, 1980 m. kovo mėn., Nr. 3. Leidžia LSS Tarybos Pirmija. Šį numerį paruošė Juozas Toliušis ir Vladas Višjeikis. Redakcijos adresas: 7220 S. California Ave., Chicago, IL 60629. Administruoja Malvina Jonikienė, 6346 S. Washtenaw Ave., Chicago, IL 60629. Metinė prenumerata — 5 dol.

Daug skautams ir šiaip jaunieliui įdomių skaitinių, daug įvairiausių iliustracijų, piešinių, praktiškų patarimų (pvz., kaip padaryti paukšteliams inkilą), plati skautiškos veiklos kronika.

• **ISKANYMO ŽINIAI**, 1980 metų Nr. 1. Evangelikų sekmininkų laikraštėlis. Išleina keturis kartus per metus. Išsilaiko tikinčiųjų aukomis. Atsakingasis redaktorius — Stasys Tautvaišas, Max-Beckmann Str. 38, 5014 Kerpen-Sindorf, W. Germany. Redakcijos narys — A. Talačka, 4846 "C" Street, Philadelphia 19120, Pa.

Susidomėkim Illinojaus Menų taryba

Lietuvos operą ir kai kuriuos kitus lietuvių kultūrinius užmojus yra jau ne kartą parėmusi Illinojaus Menų taryba (Illinois Arts Council). Tai Illinojaus valstijos institucija, sukurta ugdyti meno pažangą, finansuojama iš valstijos išdo, o taip pat iš federalinių sumų meno reikalams. Šios tarybos metinis biudžetas siekia arti 3,000,000 dol. Parama duodama kaip pavieniams menininkams, taip ir organizacijoms, kurios visuomenėje plečia meno supratimą ir juo susidomėjimą.

Illinois Menų taryba susideda iš 35 narių, skiriamų valstijos gubernatoriaus. Ju taryba neapmokama. Jie skiriami 4-iesiems metams. Gubernatoriaus paremka ir pirminką. Taryba per metus turi keturis posėdžius, kuriuose paskirta parama.

Parama duodama menų tarnybam, bendruomenių menų sambūriams, kūrybingiems menininkams, šokio, filmų, video atstovams, literatūrai, muzikai, teatrui, fotografijai, architektūrai, komunikacijos priemonėms.

Finansinė parama duodama organizacijoms, kurios veikė bent metus ir yra inkorporuotos kaip non-profit. Duodama parama kultūrinėms institucijoms, festivaliams. Parama svyruoja tarp 500 ir 50,000 dol., dažniausiai —

apie 2,500—3,500 dol. Menų taryba padeda surasti įjėskomus meno specialistus, pirkti kūrinius pastoviosios kolekcijoms, organizuoti meno studijų tikslais besilavinančių grupes, organizuoti parodas, teikti premijas, organizuoti šokėjų gastroles, meno savaites.

Dabartinis Menų tarybos pirmininku yra William M. DuVall (Chicagoje). Jo padėjėjais yra devyni įvairių meno sričių specialistai, pirmininko paremka vieneriems metams. Jie dukart metuose renkami svarstyti ir rekomenduoti paramos prašymus.

Menų taryba turi 20 nuolatinių tarnautojų. Jos adresas: Illinois Arts Council, 111 N. Wabash Ave., Chicago, IL 60602. Tel. 793-6750. Paskutinis terminas prašymams paduoti šiuo metu — gegužės 30 d. Staišiam reikalui iškilus — gali būti prašoma paramos iki 750 dol. dar iki 1980 m. rugsėjo 30 d. Tai daug pagalbų teikiančių institucijų, kuria ir lietuviams reikėtų daugiau susidomėti. Šiuo metu Menų taryba priima menininkų darbu skaidres parodai ju būstinėje. Už skaidres duos honorarą 100 dol. ir pridės 100 dol. skelbimams. Reikia pateikti 35 milimetrų skaidres penkių meno darbų.

J. Pr.

Lietuviai tarptaut. mokslo konferencijoj

Tarptautinė civilizacijų lyginamųjų studijų draugijos (International Society for the Comparative Study of Civilizations — I. S. C. S. C.) devintoji metinė konferencija įvyks gegužės 22-25 dienomis Maxwell School of Citizenship and Public Affairs, Syracuse University, Syracuse, N.Y. Tarp daugybės temų ir pavarčių konferencijos programoje randame ir lietuvių.

Gegužės 23 d. (penktadienį) 8 val. 30 min. ryte paskaitoms ir kolokviumui bendruoju pavadinimu "Comparative Rationalities" vadovauja Algis Mickūnas (Ohio University). Tos pačios dienos 4 val. popiet paskaitoms ir kolokviumui tema "Cultures and Climates of Liberty and Intolerance" pirmininkauja Vytautas Kavolis (Dickinson College), o 8 val. vak. Presidential Address: paskaitą skaito Vytautas Kavolis "Civilization Analysis and the Disciplines". Šeštadienį, gegužės 24 d., 8 val. 30 min. ryte paskaitą skaito Algis Mickūnas "The New Hermeneutics: From Gadamer to Postmodernism". Tą patį šeštadienį 2 val. popiet kolokviumui ir paskaitoms bendra tema "Comparative Nihilisms" pirmininkauja ir diskutuos dalyvauja vėlgi Algis Mickūnas, o paskaitą tarpe kitų skaito ir Alfonso Lingis (Pennsylvania

State University) "The Concept of Evil and Malaise".

Si visų amžių ir visų kultūrų problemas svarstanti konferencija savo programon yra sutrauktai daugybė mokslo žmonių iš viso pasaulio, visų žemynų ir iš visų šios dienos gyvųjų kultūrų. Temos ir problemos be galo įvairios ir šakotos.

Norintieji konferencijos nuvažiuoti daugiau informacijų gali gauti teiraujantis šiuo adresu: Syracuse University, Michael Barkun, Department of Political Science,

Maxwell School, Syracuse, N.Y. 13210 Galima skambinti ir šiais telefonais: Michael Barkun 315-423-4335 arba Dr. Robert Daly 315-473-5630.

Verčia į anglų kalbą

N. Gražulienė ir anglų kalbą verčia kun. J. Prunskis paruošė knygą "Lietuva bolševikų okupacijoje". Joje yra pavadės 1970-ties žmonių, kuriuos nužudė okupantai. Jei kas turėtų duomenų tą sąrašą papildyti ar patikslinti, prašomi pranešti kun. J. Prunskii, 2606 W. 63 St., Chicago, IL 60629.

Nauji leidiniai

• **LITUANUS**, Volume 26, Number 1, Spring 1980. Lithuanian Quarterly Journal of Arts and Sciences. Šį rimto akademinio lygio anglų kalba žurnalą leidžia Lituanus Foundation, Inc. Redakcinė kolegija: Kęstutis Girnius, Antanas Klimas, Tomas Remeikis ir Jonas Zdanys. Naujasis numeris redaguotas Tomo Remeikio. Dailes puslapių redaktorė Vanda Balukienė. Žurnalą administruoja Jonas Kučėnas. Redakcijos ir administracijos adresas: Lituanus, 6621 S. Troy, Chicago, IL 60629. Metinė prenumerata — 10 dol., bibliotekoms ir šiaip institucijoms — 15 dol.

Šio numerio straipsniai: The Nazi-Soviet Pact of 1939 and the Baltic States: Reactions Forty Years Later (Statements by 45 Dissidents in Moscow, Academician Sakharov and others, and US Department of State); Lithuania Through Polish Eyes, 1919—1924 (Alfred Erich Senn); The Linguistic Russification of Titular Baltic Nationalities (Algis Tamošiūnas); Psychometric Intelligence Pattern of the Native-Born Children of Lithuanian Immigrants (Julie Zbarskas). Meno puslapiu su puikiomis skulptoriaus ir jo darbų nuotraukomis skirti Londone gyvenančiam ir ten į meno pasaulį giliai šaknis įleidusiam skulptoriui Antanui Brazdžiui. Dokumentų skyriuje: Dissidents Opose the Decree on Religious Societies — Document No. 5 of the Catholic Committee for Defense of the Rights of Believers.

Recenzuojamos šios knygos: V. Stanley Vardys "The Catholic Church, Dissent and Nationality in Lithuania" (Antanas Klimas); Jonas Lankutis, A. Dmietrieva "Istorija Lietuvos literatūros" (R. Silbajoris); Socijalistinės revoliucijos 1940 goda v Litve, Latvii ir Estonii" (two commentaries).

• **Algirdas J. Greimas, APIE DIEVUS IR ŽMONES**. Lietuvių mitologijos studijos. Išleido Algimanto Mackaus knygos leidimo fondas 1979 m. Chicagoje. Tiražas 800 egz. Aplanakas A. Mončio. Kongreso bibliotekos katalogo numeris: 79 — 56313. Spaudė M. Morkūno spaustuė

Chicagoje. Knyga kietais viršeliais, 360 psl., kaina — 10 dol., gaunama ir "Drauge". Šios srities ir tokios apimties knygos išvijoje tikra retenybė. O Algirdo Greimo knygos atveju net pabrėžtinai žvilgsnio ir metodo naujumas. Bendresnių šios mitologinės srities samprotavimų pateikiama netrumpoje knygos pratarmėje. Paskui studija skirstoma į keturis didžiuosius

ALGIRDAS J. GREIMAS APIE DIEVUS IR ŽMONES

Algimanto Kezio nuotraukos Chicagos ir Californijos galerijose

Algimanto Kezio foto nuotraukos išstatytos Keystone galerijos (Santa Barbara, Ca) surengtoje parodoje, pavadintoje "Landmarks in Photography". Toje parodoje dalyvauja Anselm Adams, Eugene Smith, Henry Carties - Bresson ir kiti žymesnieji foto menininkai. Chicagoje Algimanto Kezio foto paroda vyks naujai atsidariusios meno studijos - parduotuvės "Galerija" patalpose nuo gegužės 16 iki birželio 29 d. Parodos atidarymas ir svečiamasis bus gegužės 23, penktadienį, 6 iki 8 val. vak. Visuomenė kviečiama atsilankyti. Parduotuvės "Galerija" adresas: 744 North Wells St.

Dr. Marija Stankuvienė - Saulaitytė, dėstanti lituanistiką Illinojaus universitete, Chicago Circle. Šių metų Poezijos dienos, Chicagoje, didžia dailininkė Kristijono Donelaitio 200 metų mirties sukaktį, ji skaitys paskaitą, iš naujo taks žvelgdama į šio mūsų literatūros milžino kūrybą. Jos paskaita ir aktorius Algimanto Dikinio donelaitinis rečitalis įvyks gegužės mėn. 30 d. (penktadienį) 8 val. vak. Jaunimo centro kavinėje.